

Homloktér

Washingtoni konszenzus, új gazdasági világrend és az euró jövője

Interjú Virág Barnabással, az MNB elnöki főtanácsadójával, a BÉT elnökével

DOI: 10.14267/VILPOL2026.03.01

Virág Barnabással a washingtoni konszenzus hanyatlásáról, valamint az átalakuló világ-gazdasági rend főbb tendenciáiról beszélgettünk. Az interjú kitér a pénz- és tőkepiacok geopolitikai meghatározottságára, a dollár továbbra is domináns, de fokozatosan változó szerepére, valamint az euró és a digitális pénzügyi infrastruktúrák jövőjére is. A beszélgetés hangsúlyozza, hogy a világgazdaság egy többpólusú, bizonytalan korszakba lépett, amelyben a fenntarthatóság, az innováció, az energiaátmenet és a humán tőke fejlesztése válik a hosszú távú versenyképesség kulcstényezőjévé. Az interjú külön figyelmet fordít Kelet-Közép-Európa és Magyarország helyzetére, kiemelve az euróbevezetés, a regionális integráció és a tudásalapú gazdasági alkalmazkodás növekvő jelentőségét.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Az elmúlt időszak fényében kijelenthető, hogy a washingtoni konszenzus elvesztette a meghatározó szerepét a globális kapitalizmusban?

Virág Barnabás: Mára egyértelműen igen. A washingtoni konszenzussal fémjelzett világ-gazdasági rendet két évtizeden keresztül szinte példátlan gazdasági eredmények jellemezték: tartósan csökkenő infláció mellett stabilan 3,5 százalékos körüli világgazdasági növekedés és gyors ütemű globalizáció (az ún. hiperglobalizáció korszaka). Sikeres felzárkózási történetek indultak Közép-Európától kezdve Ázsiáig, miközben több száz millió család tört ki szegénységből és vált a globális középosztály részévé. Az első repedések azonban már az ezredfordulót követően megjelentek, míg az első törést a 2008/2009-es pénzügyi világválság jelentette.

A világgazdaság bővülő tortája nem mindenki számára hozott növekvő jólétet. A könnyen átjárható piacok és a végletesen (költség)hatékonnyá váló termelési láncok egyoldalú függőségeket, tartós folyó fizetési mérleg egyensúlytalanságokat, a migrációval szembeni társadalmi elégedetlenséget, a természeti környezet károsítását, valamint egyre szélesedő jövedelmi- és vagyoni egyenlőtlenségeket hoztak a felszínre. A nagy pénzügyi válságot követően a korábbi növekedési ütemet már csak az állam eladósodásával és a világgazdaság túlzott monetizálásával lehetett fenntartani.

Ezekbe a trendekbe robbant be a 2020-as évtized a maga válságaival. A reakciók tankönyviek: a piaci mechanizmusok dominanciája helyett az állami szerepvállalás széles körű erősödését látjuk, a globális kereskedelem egyre komolyabb akadályokba ütközik, a multilaterális intézmények (WTO, Világbank, IMF) jelentősége csökken, miközben egyre többen jelölnek ki és lépnek fel vélt vagy valós külső „ellenségekkel” szemben (akár katonai, akár jogi, akár gazdasági eszközökkel). A hatékonyság helyét a biztonság előtérbe kerülése vette át az élet minden területén.

A világgazdaság növekedési üteme ebben az évtizedben 3 százalék közelébe süllyedt. A globális GDP mintegy egyötödét vészesen alacsony (0-1% közötti) növekedést mutató régiók állítják elő. A világ működése a „win-win” helyzetek realizálása helyett most jó esetben is a zéró-összegű játékokról szól, ahol az egyik fél nyeresége a másik fél vesztesége. Az új „konszenzus”, a koherens alternatíva a gazdasági rend működtetésére ugyanakkor egyelőre hiányzik. A világgazdaság érezhetően a bizonytalan útkeresés fázisába került.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A tőkepiacok és a pénzpiacok visszatérnek-e a washingtoni konszenzus előtti állapotba, azaz a szövetségi rendszerek, nemzetállamok védeni fogják saját valutáikat, korlátozni fogják-e a tőkeáramlást?

Virág Barnabás: Az ezer szálon összekapcsolódott pénz- és tőkepiacok működésében az 1980-as éveket megelőző évek állapotához visszatérni már nem lehet, azonban a belső piacok védelme, mint szempont ismét fontosabb lehet. A piacok kettős nyomás alatt vannak: egyszerre hat a geopolitika és jelent meg mindent átformáló erőként a digitális technológia. Párhuzamosan zajlanak gyors, törésszerű elmozdulások (pl. Oroszországgal szembeni szankciók) és lassabb mozgások (pl. az amerikai dollár pozíciójának változása, digitális pénzek terjedése).

Erős kontúrokkal körvonalazódnak azok a megatrendek, amelyek a pénzpiacok működési keretét a következő évtizedekben meghatározhatják. Egy sor területen kell a világnak többet költenie (ilyenek pl. a védelmi ipar, az energetikai átmenet, a nagy ellátórendszerek, az infrastruktúra), amihez megfelelő finanszírozás szükséges. A megtakarításokat mindenki megpróbálja magához csalogatni vagy legalábbis országhatáron belül tartani. Jelenleg is a tőkeáramlások irányát befolyásolni szándékozó kezdeményezéseket figyelhetünk meg az Atlanti-óceán mindkét partján. Ilyen pl. Európában a Megtakarítási és Befektetési Unióra vonatkozó kezdeményezés vagy épp az Egyesült Államok bilaterális kereskedelmi megállapodásaiba beépített beruházási elvárásai is.

Eközben zajlik a pénzforgalmi infrastruktúrák teljes átalakítása. Nemcsak a geopolitikai érvek hatnak (pl. függetlenedés az USA által dominált SWIFT rendszertől), de a szuverén államoknak a kriptoeszközök (pl. Bitcoin) elterjedésére is megoldást kell találniuk.

A következmények a Magyarországhoz hasonlóan önálló devizát működtető, kis méretű gazdaságokban jelentősek lesznek. Az ún. hálózati hatások és a rendelkezésre álló bőséges erőforrások a nagy, globális devizákat (dollár, euró, jüan) támogatják, így azok gravitáló ereje tovább növekszik. Az új fizetési rendszereket kifejleszteni, felépíteni és biztonságosan működtetni kisebb méretű gazdaságokban fajlagosan drágább lesz és határfokuk a dollarizáció/euroizáció elkerülésében még így sem biztos. Ez az új hatás önmagában is nagyon időszerűvé teszi az euró hazai bevezetésének napirendre vételét.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Ez rosszabb, alacsonyabb növekedési pálya lesz-e, vagy ez a fejlődés elkerülhetetlen fázisa? Esetleg csak egy átmeneti helyzet?

Virág Barnabás: Az elmúlt fél évszázadot meghatározó világgazdasági rendszer recseg-ropog és válságjeleket mutat. Egy sor területen a nagy átmenetek korszakát éljük (a demográfiában, a technológiában, a geopolitikában, az éghajlati feltételekben). Az, hogy ennek a hosszabb távú növekedési pályában milyen lesz a kifutása, még nem látható. A lehetséges válaszok nagyon széles skálán mozognak. Az egyik véglet a technooptimisták válasza, akik szerint a robotika, a mesterséges intelligencia széles körű elterjedése minden korábbinál nagyobb fejlődést tesz majd lehetővé az emberiség számára. A másik végpontot azon vélemények jelentik, melyek szerint a világgazdaság már jelenlegi állapotában is túljutott fenntarthatósági (pl. az ökológia tekintetében) határain és az összeomlás, de legalábbis a „nem-növekedés” fázisa elkerülhetetlen.

Érvényes gazdaságtörténeti analógia nem létezik. A modernkori emberiség történetében első alkalommal szembesülnek nagy gazdasági régiók a demográfia effektív korlátaival. Egyre több országban szűkülő munkakínálat mellett kellene gazdasági növekedést elérni és a költségvetések fenntarthatóságát biztosítani. Mindezt úgy, hogy az államháztartások eladósodottsága békeévekben soha nem látott magasságokban jár, ahol a kamatfizetés egyre súlyosabb teher, forrásokat vonva el más területektől. Közben a mesterséges intelligencia formájában érkezik egy minden korábbinál nagyobb hatású technológia, aminek társadalmi/gazdasági következményeitől még maguk a technológia kifejlesztői is tartanak.

Hiszek benne, hogy a végeredmény még mindig rajtunk, az emberiségen múlik. Ehhez azonban a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kell kapnia a széles értelemben vett fenntarthatóság kérdéseinek. A pénzügyi fenntarthatóság mellett ugyanolyan kiemelt módon kell kezelni a társadalmi és az ökológiai fenntarthatóság helyzetét. Gazdasági növekedés hosszú távon nem létezik kiegyensúlyozottabb jövedelem- és vagyon eloszlás nélkül. Ráadásul az új technológiák terjedése rendre a jövedelem-különbségek további növekedését okozta. E téren kiemelt szerepe van az államnak. Nemcsak az adó- és támogatáspolitikán keresztül, de az oktatási rendszer és az innovációs ökoszisztéma aktív alakításával is. Az éghajlat-változás következményeit széles körben érezzük. Szükségszerű, hogy korunk gazdaságának – látva az iráni háború megoldatlanságát – egyik kiemelt prioritása az energia-termelés átalakítása, az energia-hatékonyság javítása és a környezet károsanyag-terhelésének a csökkentése legyen.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Mennyire érzi buborékjellegűnek a piacok geopolitikai gondolkodását? Valóban ez mozgathatja az egyes országok tőkepiacát és gazdaságát a következő évtizedekben?

Virág Barnabás: Tetszik vagy nem tetszik az elmúlt évek domináns trendje a geopolitika szerepének felértékelődése volt. E nélkül nem lehetett megalapozott befektetési döntést hozni. Még olyan technokrata intézményekben, mint a jegybankokban, is a napi működések részévé vált a geopolitikai folyamatok értelmezése. A piacok mindig narratívák mentén működnek. A geopolitikai érvek felértékelődésének köszönhető, hogy a nemesfémek és a hadipari részvények árfolyamai az elmúlt időszakban kiugróan nagyot emelkedtek.

Vannak jelek, hogy egy buborékon ülünk, de hogy épp melyik fázisban tart ez a buborék azt csak utólag fogjuk tudni megmondani. A következő időszak legfontosabb reálgazdaságot és pénzpiacokat befolyásoló kérdései az államadósságok menedzselhetősége és az új technológiák széles körű elterjedése lesznek. A 2020-as évtizedben az államadósság kamatterhei (mind nominális, mind inflációval korrigált reál értéken) emelkedtek, miközben a gazdasági növekedés üteme csökkent. Ez egy olyan együttes tendencia, ami könnyen komolyabb pénzügyi megrázkódtatás kiindulópontja is lehet.

Hazánk esetében épp ezért kulcs a magas kockázatai feláraink szűkítése és a gazdasági növekedés beindítása. Szerencsére az elmúlt hetekben mindkét területen láthattunk pozitív jeleket.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A II. világháború utáni gazdaságtörténetben a dollár kulcsvaluta volt. Milyen nehézségeket jelent ez az amerikai gazdaság számára?

Virág Barnabás: A dollár világpénz státusza jóval több előnyt, mint hátrányt biztosít az amerikai gazdaság számára. A II. világháborút követően – de különösen az 1970-es évektől – a dollár domináns pozícióját három tényező alapozta meg: (1) az amerikai gazdaság ereje, (2) az intézményrendszer stabilitása és hitelessége, (3) az amerikai pénzpiacok nyitottsága, mélysége és fejlettsége. Bármely valutának, amely kihívóként akar fellépni a dollárral szemben, ezen pillérek összességében kellene versenyképes alternatívát felmutatnia.

A világpénz státusz előnye, hogy az amerikai gazdaság finanszírozási igényét a belső megtakarítások fölött is stabilan alacsony hozamok mellett képes fedezni. Gyakorlatilag az USA folyamatos fizetési mérleg hiányán keresztül látja el a világot dollárral. Emellett a dollár globális beágyazottsága és a dollárra épülő fizetési rendszerek a geopolitika hatalomgyakorlás fegyverarszáljának is fontos részét képezik. Legnagyobb kihívásként az egyensúlyinál felértékeltebb árfolyam-szint export-képességet rontó hatásai és a belső ipari kapacitások leépülését szokás kiemelni. Ezen problémák feloldása áll a Trump adminisztráció kereskedelem-politikájának középpontjában is. Nagy kérdés azonban, hogy jól azonosítjuk-e a probléma mögötti alapvető folyamatokat.

A fejlett országok ipari tévesztése nem egyszerűen ár-versenyképességi kérdés. Komoly strukturális elmozdulások vannak a háttérben. Az elmúlt évtizedekben Kína a globális gazdaság ipari központjává vált, miközben a kínai exportszektor a tudatos innovációnak köszönhetően az alacsony hozzáadott-értékű szegmensből sikeresen lépett föl a magas hozzáadott-értékű szegmensekbe is. Jelenleg Kína adja a globális ipari kapacitások 1/3-át és egyes kritikus nyersanyagok előállításának 80-90 %-át. Ezen tendenciákkal szemben csakis átfogó, a versenyképesség minőségi tényezőit javító reformokkal lehet fellépni.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Meddig tudja az Egyesült Államok biztosítani ennek a reálgazdasági és geopolitikai feltételeit? Szóba jöhet más valuta, ami megingathatná a dollár kulcsvaluta szerepét?

Virág Barnabás: Nem hiszek azon jóslatokban, mely szerint a dollár vezető státusza már a közeli jövőben megingathat. Globálisan használt domináns valuták mindig is voltak. Az egyik valutarendszerből egy új rendszerbe történő átmenet gyakran kötődött fontos geopolitikai eseményekhez (pl. háborúk), de az átmenet még így is sokszor évtizedek alatt történt meg.

Az alternatívák hiánya, a meglévő státuszából adódó erős hálózati hatások, az amerikai gazdaság változatlanul erős innovációs képessége mind-mind a dollár domináns pozíciójának fennmaradása mellett szólnak. A dollár súlya a jegybanki tartalékokban vagy a globális kereskedelmi tranzakciókban az elmúlt évtizedekben csökkent, de még ma is bőven 50% fölötti. A kockázatok fedezése szempontjából meghatározó ún. származtatott piacokon (pl. swap piacok) a dollár jelentősége még ennél is nagyobb, közelíti a 90%-ot. Nem látszik olyan alternatíva, ami jelenleg potens módon a dollár helyébe léphetne. Az euró esetében a legfőbb korlátot a piac kis mérete és töredezettsége, valamint az euró projekt befejezetlensége jelenti (bankunió és fiskális unió hiánya). A kínai pénz- és tőkepiac pedig továbbra is zárt, miközben a kínai gazdaságstratégia változatlanul hangsúlyosan épít külkereskedelmi mérlegének többletére. Ettől még az elmúlt években repedések jelentek meg a dollár pozíciójában (a jelentős költségvetési hiányok, a kereskedelmi háború vagy épp a FED elleni támadások miatt), de a következmények egyelőre más valuták térnyerése helyett az alternatív, kockázatmentes eszközök (pl. arany) iránti kereslet növekedésében voltak láthatóak.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A pénzpiacokon milyen szerepet tölthet majd be az euró?

Virág Barnabás: Az euró nem tudta még kihasználni a benne rejlő lehetőségeket sem. A globális kereskedelem 16%-át adja az EU, ami több, mint az USA részaránya. Ehhez képest a számlák 18%-át állítják ki euróban és mintegy 60%-át dollárban. Az euró jövője nagy mértékben függ az Európai Uniót és az európai fizetési rendszereket érintő szükségszerű reformoktól.

Ahhoz, hogy az euró növelje globális jelentőségét az európai pénzügyi architektúra megújítására van szükség. Ennek legfontosabb elemei a közös európai kötvénykibocsátások (pl. védelmi ipar és energetikai átmenet finanszírozására), a szuverén európai fizetési infrastruktúra felépítése (részben ezt célozza a digitális euró projekt), valamint az európai bank és tőkepiaci unió elmélyítése. Ezen reformok nélkül nem igazán látszik tér az euró globális szerepének érdemi növekedésére.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Milyen világgazdasági szerkezetre számít a következő időszakban? A jelenlegi konfliktusokkal terhelt (Oroszország ukrajnai inváziója, az amerikai iráni beavatkozás, Gáza, Tajvan) világgazdasági helyzetből milyen jövőkép következik a globális pénzügyi architektúrára nézve?

Virág Barnabás: A világgazdasági rend átalakul. Az elmúlt több, mint három évtized egypólusú, szabadpiaci elvek logikájára épülő világból átléptünk egy ismét többpólusúvá váló, a nagyhatalmi érdekek és az erő nyelvén kommunikáló világba. E téren inkább az elmúlt évtizedek jelentettek kivételt és a történelem ingája épp visszarendeződik a már sokszor látott kerékvágásba.

A világgazdasági súlypontja még jobban Ázsia irányába tolódik. Az Északi féltekén a demográfia egyre erőteljesebb korlátként jelenik meg, miközben a népesség növekedése a „globális Dél” gazdaságainak adhat lendületet. A javak szabad áramlása helyett ismét prioritássá válik az ellátás-biztonság, ami az aktív ipar- és kereskedelempolitika felértékelődését okozza. Általánosan megerősödik a védelmi ipar, miközben a beszállítói láncok rövidülnek és a költséghatékonyság szempontját felülírja a biztonságos elérhetőség logikája.

A nagyhatalmak erősítik pozícióikat saját érdekszférájukban belül (az USA Észak- és Dél-Amerikában, míg Kína Ázsiában és Afrikában), miközben egymással szemben egyre versengőbb módon lépnek fel. A körvonalazódó új rend a gazdasági övezeteken belül még szorosabb integrációt hozhat, míg az övezetek közötti kapcsolatokat bilaterális megállapodások szabályozhatják. Európa helyzete a legbizonytalanabb. Kontinensünk gazdasága három irányú nyomás alatt van. Egyrészt Ukrajnában évek óta súlyos, megoldatlan háború zajlik. Másrészt a kínai ipari képességek egyre gyorsabban szorítják ki az európai szereplőket hagyományos piacaikról. Harmadrészt az USA-val kapcsolatos szövetségi politika is mélypontra jutott. Európa világpolitikai pozíciójának megőrzéséhez súlyos, régóta halogatott reformokat kellene végrehajtani (ezt összegezte az Draghi-jelentés).

Gazdasági, társadalmi életünk egyre nagyobb szelete kerül át a digitális térbe. Ez egy kevésbé szabályozott terület. Nagy kérdés, hogy ebben a térben működhetnek-e majd ugyanazok a szabályok, mint a fizikai térben vagy egy párhuzamos világ épül fel.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Ebben hol van Kelet-Közép-Európa és Magyarország helye? Milyen szerepe lehet a későbbiekben? Milyen várakozásai vannak az eurozóna bővülése kapcsán?

Virág Barnabás: Amikor a nagyhatalmi politika előtérbe kerül, akkor a kis gazdaságok létérdeke szövetségi kapcsolataik megerősítése. Ezt látjuk jelenleg Kelet-Közép-Európában, mindenki próbálja rendezni és erősíteni a NATO-val, valamint az EU-val meglévő kapcsolatait.

Minden nehézség ellenére a KKE régió továbbra is Európa leggyorsabb növekvő övezete maradhat. A régióknak fontos ipari bázis, ahol a költség-versenyképesség még mindig lényegesen kedvezőbb, mint Nyugat-Európában. A térség országai új iparágak kiépítéséből (pl. védelmi ipar) és a meglévő termelési láncok racionalizálásából is profitálhatnak. Hasonló lehetőséget nyújt a szolgáltató szektor gőzerővel zajló globalizációja is. E téren már láthatunk európai szinten is komoly szereplővé váló régiós vállalatokat (pl. a cseh és a lengyel vállalatok online kereskedelem vagy IT szolgáltatások esetében). Fontos, hogy ezekben a trendekben Magyarország is sikeresen kapcsolódjon be. Ehhez a kiszámítható szabályozási környezet mellett legfontosabb elem a humán tőke folyamatos fejlesztése lesz.

A geopolitika és technológia változások az euróbevezetés költség-haszon egyenlegét is jelentősen átírják. A nagy devizák egyre erősebb gravitáló hatását már említettem. A másik nagy elmozdulást a finanszírozási költségek szétnyílásában látjuk. Míg a régió eurót használó tagországai (pl. Szlovákia, Szlovénia) 3,5 százalékos közeli 10 éves hozamszint mellett találnak finanszírozást, addig Lengyelország 5-5,5%, míg Magyarország április közepéig 7-7,5% hozamszintek mellett tette meg ugyanezt. Tartós, több száz bázispontos hozamfelár hosszabb távon azt okozza, hogy az eladósodottabb régiós országok a GDP lényegesen magasabb részét költik majd kamatfizetésekre produktív beruházások helyett. Ez nyilvánvaló növekedési előny az egyik oldalon és hátrány a másikon. Nem véletlen, hogy az elmúlt időszakban az EU 6 még önálló devizát használó gazdaságából 3-ban (Svédország, Románia, Magyarország) is az asztal-

ra került az eurócsatlakozás kérdésköre. Amennyiben a következő 4-5 évben ezen országok is euró bevezetése mellett döntenek, az a még kinnmaradók számára is új terepet jelent, tovább gyorsítva a csatlakozást.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Több mint 20 éve dolgozik a jegybankban felső vezetőként. Milyen tudásra, képességekre van szükség jegybanki vezetőként? Mi az, amit lehet használni a makró modellezésből, a monetáris politikai elméletekből, és milyen más képességekre, tudásra van szükség? Ebből mit kell biztosítani az egyetemi oktatásnak, és mi az, amire a gyakorlat tanítja meg az embert? Ha Ön tervezhetné meg a makróelemzők és jegybankárok képzését az egyetemen, akkor milyen elméleti és gyakorlati tudások elsajátítását prioritizálná?

Virág Barnabás: Borzasztó szerencsésnek vallom magam, hogy immár 23 éve különböző pozíciókban a Magyar Nemzeti Bank kollégájaként dolgozhatok. Elemzőként léptem be az intézménybe 2003-ban és a ranglétrán fokozatosan előrelépve lehetőségem volt közel 6 válságokkal teli éven keresztül alelnökként irányítani a bank szakmai munkáját. Nyitott, szakmailag rendkívül felkészült emberek alkotják a jegybanki csapatot. Minden szinten komoly fórumai vannak a vitának, a szakmai párbeszédnek, amely kikényszeríti a folyamatos fejlődést. Egy ilyen sokrétű, komplex folyamatokkal jellemezhető világgal máshogyan nem is lehetne lépést tartani.

Amire az egyetemi oktatásból szükség van az egyrészt egy erős makroökonómiai tudás. E téren én külön szeretem kiemelni a gazdaságtörténeti ismeretek fontosságát, ami nélkül nem lehet hosszabb távú trendek hatásait elemezni. Másrészt egyre jobban felértékelődik a nagy adatbázisok kezeléséhez szükséges statisztikai és IT tudás. A harmadik fontos terület a kommunikáció. Egy végzős közgazdász akár kutatóként, akár gazdaságpolitikusként képzelet el a jövőjét készsége szinten és érthetően kell tudnia bemutatnia az eredményeit. A közérthetőséget kétszer is alá húznom. A mai közösségi platformok uralta kommunikációs térben az a közgazdász vagy gazdaságpolitikus, aki nem képes világosan és érthetően üzeneteket megfogalmazni, az elveszett. Erre a szakmánknak óriási lehetőségként kell tekintenie. A történelemben első alkalommal közgazdászok vállalkozások és családok millióihoz juttathatnak el közvetlenül üzeneteket. Ha ezek az üzenetek helyes ösztönzőket indítanak be a gazdasági interakciókban az már egy óriási lépés a sikeres gazdaság felé.

Összességében az egyetemi képzéseknek e három területre érdemes hangsúlyt helyezniük: (1) makroökonómia és gazdaságtörténeti megalapozás, (2) erős statisztikai és adatelemző tudás; (3) kommunikációs képességek. Ami ezen kívül van azt az élet így is, úgy is sikerek vagy kudarcok útján megtanítja. E téren a legfontosabb a türelem, az alázat a minket körül vevő világ összetettségével szemben. Ritkán van egyetlen helyes értékelés, ezért képesnek kell lennünk folyamatosan alternatív megoldásokban gondolkodni.

Köszönjük a beszélgetést!
Trautmann László